

Gubben mot strömmen

– Sven Rydenfelt (1911–2005)

Sven Rydenfelt var en av våra första lärare i nationalekonomi. Det var på våren 1967. Sven hade ettbetygskursen i makro för blivande civilekonomer i Lund. Han var en hängiven pedagog och hans repetitionsfrågor gjorde det nästan omöjligt att inte klara kursen. Det var ingen tillfällighet. Sven hade varit folkskollärare 1938–45. Det gick aldrig ur. Han tog sin lärargärning på allvar, livet ut.

En eftermiddag under något av hans sista tjänsteår på 1970-talet satt vi några stycken i det pyttelilla lärarrummet på Gamla tvätten i Lund. Sven tittade på klockan och reste sig: ”Nu ska man ut och sprida ljuset igen.” ”Det blir väl bara parkeringsljus”, sa en av hans företagsekonomiska kollegor. Men det var fel. Sven spred verkligen ljuset – sitt eget ljus, för han var gubben som alltid befann sig motströms i tillvaron, sedd över axeln av kollegorna, men älskad av studenterna.

Den 23 januari 2011 skulle Sven Rydenfelt ha fyllt 100 år. Han blev 94, aktiv in i det sista. Sven var född på ett litet jordbruk i Hjärnarp. Vägen från hans gröna Hallandsås till professorstiteln 1991 blev både lång och krokig. Dessutom gick den i uppförsbacke – på två olika sätt. Fysiskt måste han ha varit en stålman. Han fick tbc och tvingades ligga tre år i gipsvagg på sanatorium i slutet på 1920-talet, han genomgick en besvärlig njuroperation strax därpå och en många timmar lång magcanceroperation 1986. ”Jag måste bara äta lite oftare”, var hans enda kommentar, när han kom ut från den senare, femton kilo lättare. Virket som lille tunne Sven var gjord av var segt.

Den andra uppförsbacken i Svens liv kom sig av att han var obekvämt. Han var en man som hade principer och som dessutom hade den lätt excentriska vanan att hålla fast vid dem. Sven var en stridens man. Han sökte striden – och han älskade den. Varhelst han såg missförhållanden kastade han sig över dem, utan att reflektera över vilka konsekvenser det kunde få för honom personligen. Det fick han sota för hela sitt liv. Kollegorna tyckte att han var lite av banan. I likhet med Knut Wicksell var Sven ett får för sig själv, långt från hjorden.

På institutionen i Lund härskade välfärdsekonomin och petitesskulturen, sedan Guy Arvidsson efterträtt Johan Åkerman som professor, 1961. Det var Åkerman (professor i Lund 1943–61) som hade fostrat Sven. Åkerman var en man som primärt var bred samhällsvetare och bara sekundärt nationalekonom (Carlsson och Höglund 1997). Han var en särpling som

MATS LUNDAHL OCH SVEN-ARNE NILSSON

Mats Lundahl är professor i utvecklingsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm.
mats.lundahl@hhs.se

Sven-Arne Nilsson är adjungerad professor i företagsekonomi vid Linköpings universitet och kusinbarn till Sven Rydenfelt.
sanilsson@deloitte.se

stod i opposition till den neoklassiska jämviktsekonomin, keynesianismen och Stockholmsskolan. Åkerman var inspirerad av Thorstein Veblen, Max Weber och Joseph Schumpeter, skilde noga mellan kalkylmodeller (för ekonomisk politik) och kausalanalys och han betonade institutioner och dynamiska förlopp.

Arvidsson rensade omsorgsfullt bort alla spår efter Johan Åkerman. Den mittfåra han själv rörde sig i var inte direkt bred. Svens teman låg inte riktigt i den. Han plöjde själv, på sitt eget fält. Sven hade börjat sina studier för Åkerman på 1940-talet. Det var knappast en slump att Åkermanlärjungens doktorsavhandling (Rydenfelt 1954) hette *Kommunismen i Sverige*, ett närmast sociologiskt verk. I likhet med Åkerman brydde han sig inte om genrer, bara om vad han uppfattade som intressanta frågor. Boken åtföljdes av en monumental utvigningskarta i olika röda schatteringar, rödare ju fler som röstade kommunistiskt. Sven kunde till sin glädje konstatera att den skånska bondelandsbygd han själv kom från var i stort sett immun mot kommunismen. Den var dövd för locktonerna från ett parti vars fram- och motgångar inte verkade betingas av ekonomiska faktorer utan i långt högre utsträckning av hur världen för tillfället uppfattade vad som pågick i det Sovjetunionen i vars knä de svenska kommunisterna hade valt att sätta sig som lydiga barn.

Att tänka rättroget är kanske stort. I en era där nationalekonomin blev alltmer smal och ”teknisk” fick Sven Rydenfelt försörja sig som universitetslektor, från 1961. Någon toppjänst var inte att tänka på för den vantrogne. Att tänka själv är dock större. Med hjälp av sitt gigantiska klipparkiv drev Sven ett antal teman hela livet. De var sällan opportuna. Givetvis hade han inte hittat på alla själv, men han hade förmågan att snabbt snappa upp frågeställningar som ofta inte skulle bli riktigt heta förrän många år senare och ibland var han originell. Det kanske bästa exemplet är hälso- och sjukvårds ekonomi, som blev på modet på 1970-talet. Sven skrev sin licentiatavhandling i nationalekonomi, *Sjukdomarnas samhällsekonomiska aspekt* (Rydenfelt 1991) på detta tema redan 1949, världens första studie i sitt slag.

Svens två favoritämnen var regleringsekonomin avigsidor (i opposition mot välfärdsekonomin) och företagarnas betydelse för den ekonomiska utvecklingen. I Sverige var han regleringarnas fiende nummer ett. Bureaucracy uttalade han alltid som bureau crazy. Den svenska regleringsekonomin klädde han framför allt av i en aldrig sinande ström av artiklar och böcker (t ex Rydenfelt, 1950, 1952, 1956, 1973) om den svenska bostadsregleringen, ett system som hade producerat såväl bostadsbrist som ett ”hyresfrälse” som slapp betala marknadshyror för stora Östermalmslägenheter – ett djupt orättvist system. Temat blev högaktuellt i början av 1960-talet (Bentzel m fl 1963). Sven hade börjat behandla det ett och ett halvt årtionde tidigare. I artikeln ”Bristens och överflödets hemlighet” gick han i december 1947 till storms mot de regleringar som ”själva skapar den brist, varmed de motiveras” (Rydenfelt 1947).

Sverige var inte den värsta regleringsekonomin. I Ryssland fanns det

taggråd, visste Sven att meddela. Det var inte bra för matproduktionen. Temat behandlade han utförligt i boken *Bönder, mat, socialism* (Rydenfelt 1983), med exempel från tolv socialistländer på hur regleringar i kombination med tvång och förtryck hämmade produktiviteten och missgynnade de fattiga.

Regleringarnas absoluta motsats var det fria företagandet. Sven hyllade marknadsekonomin, särskilt dess centrale aktör, företagaren. Han skrev om Sveriges dynamiska näringsliv (Rydenfelt 1965), om hur det förändrades (Rydenfelt 1968), om japanska företag (Rydenfelt 1978) och om faran av att låta produktivkrafterna digna ner under skatter (Rydenfelt 1997). Han fick to m medalj av en företagargenomsnitt för sina insatser. Sven var småföretagarnas hjälte och företagarna var hans hjältar. ”Min beundran för entreprenörerna, de nyskapande och producerande företagarna, har varit ett grundtema i det mesta jag har skrivit”, bekände han i *Sagan om Tetra Pak* (Rydenfelt 1995, s 13). Kanske gick hans beundran lite för långt ibland.

Givetvis kunde Sven inte heller hålla sig utanför kulturdebatten. Hans kultursyn var inte av det radikala slaget. Han stod på den breda smakens sida. Eduardo Chillidas skulptur Rymdfält av frid, på Stortorget i Lund, kallade han aldrig för något annat än ”Bumlingen”. Han ingrep till försvar för medborgarnas och skattebetalarnas konstsyn – mot bättre vetande konstnärer och konstkritiker. När Sven gick till attack mot skattefinansierad ”överklasskultur” och ”lyxig finkultur” hämtade man förväntansfullt Sydsvenskan i brevlådan varje morgon. Möjligen var det Svens inlägg i konstfrågan som fick Trygve Emond, filosofilektor på Katedralskolan, att använda hans artiklar i undervisningen i argumentationsanalys – som exempel på hur man *inte* fick skriva.

Sven var också övertygad frihandlare. När det blev aktuellt att Sverige skulle gå med i EG opponerade han sig. En tullunion leder inte bara till ökad handel mellan unionens länder. Den har ju också en protektionistisk sida, utåt. Det var oförenligt med verklig frihandel och så innehöll EG ett betydande antal regleringar. Sven var liberal, in i märgen. Han försvarade friheten, han försvarade individens rätt. Fackföreningsrörelsen kallade han ”vår tids skräväsens”.

Det var ingen tillfällighet att Sven kom att räkna Friedrich Hayek och Milton Friedman bland sina personliga vänner. Han blev, från 1969, en prominent medlem i det libertarianska Mont Pelerin Society. Där fann han äntligen de meningsfränder han saknade i den tidens (1968 års!) Sverige. Han hade besökt sällskapets möten för första gången 1956 och den stimulans han fick där stärkte hans tro på de värden han omfattat sedan ungdomen, men som på hemmaplan hade gjort honom missförstådd och illa sedd. Det skulle dröja innan tidsandan kom ikapp Sven, innan Sverige började krångla sig ur vad han uppfattade som en ideologisk tvångströja. Då var han fast kolumnist i *Wall Street Journal*.

Allra tydligast kom Svens frihetslidelse till uttryck när han 1966 publicerade *Säkerhetspolisens hemliga register*, tillsammans med journalisten Janerik

Larsson (Rydenfelt och Larsson 1966), boken som fastslog att Säpo ägnade sig åt olaglig åsiktsregistrering. Bland Svens studenter började ett envist rykte cirkulera att Sven egentligen var kommunist och att det var han som låg bakom C H Hermanssons ekonomiska politik. Det måste ha varit Säpo som spred det. Där trodde man nog på det.

För sin samtid framstod Sven Rydenfelt som en udda fågel. Han uppfattades vara på något slags ytterkant i debatten. Med uppjudande av den största av alla visdomar, efterklokheten, kan man bara konstatera att så var det inte. Det kunde ha gått illa i uppförsbacken, men den gamle folkskolläraren kavlade bara upp ärmarna, tog nya tag och fortsatte sin argumentation. Hans övertygelse var stark. Sven stod i folkbildningens tjänst. Civilkurage är en bristvara. Sven Rydenfelt hade det i rikligt mått. Han fick ett senkommet erkännande för sina insatser när han tillades professors namn 1991.

Sven Rydenfelt föll i Lund den 12 februari 2005. Nils-Eric Sandberg (2009) ristade stenen.

REFERENSER

- Bentzel, R, A Lindbeck och I Ståhl (1963), *Bostadsbristen: En studie av prispåverkan på bostadsmarknaden*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.
- Carlsson, B och B Höglund (red) (1997), *Johan Akerman i blickfältet: Åtta perspektiv på en hundraåring*, Institutet för Ekonomisk Forskning, Lunds universitet, Lund.
- Rydenfelt, S (1947), "Bristens och överflödets hemlighet", *Göteborgs Handels och Sjöfartstidning*, 16 december 1947.
- Rydenfelt, S (1950), *Den svenska bostadskrisen: Hur hyresregleringen skapar bostadsbrist*, Natur och Kultur, Stockholm.
- Rydenfelt, S (1952), *De bostadslösa och samhället*, Natur och Kultur, Stockholm.
- Rydenfelt, S (1954), *Kommunismen i Sverige: En samhällsvetenskaplig studie*, Gleerupska universitetsbokhandeln, Lund.
- Rydenfelt, S (1956), *Vår framgångsrika bostadspolitik: Debattens huvudargument med kommentarer*, Natur och Kultur, Stockholm.
- Rydenfelt, S (1965), *Vårt dynamiska näringsliv: Industrialiseringens revolutioner och metamorfoser i Sverige*, Rabén & Sjögren, Stockholm.
- Rydenfelt, S (1968), *Förändringens vindar över svensk industri*, Lindblads Bokförlag, Stockholm.
- Rydenfelt, S (1973), *Vår paradoxala bostadspolitik: Brist och överflöd. Analys av 30 års centralstyre*, Byggförlaget, Stockholm.
- Rydenfelt, S (1978), *Japan: Vad kan vi lära oss av arbetsglädjens och produktionsundrens land?*, Sveriges Marknadsförbund, Stockholm.
- Rydenfelt, S (1983), *Bönder, mat, socialism*, Liber, Malmö.
- Rydenfelt, S (1991), *Sjukdomarnas samhälls-ekonomiska aspekt*, Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi, Lund.
- Rydenfelt, S (1995), *Sagan om Tetra Pak: Till hundraårsminnet av Ruben Rausings födelse 1895*, Fischer & Co, Stockholm.
- Rydenfelt, S (1997), *Om företagarmiljöns förgiftning: Ge entreprenörerna chansen att skapa full sysselsättning*, Timbro, Stockholm.
- Rydenfelt, S och J Larsson (1966), *Säkerhetspolisens hemliga register: Om åsiktsfrihet och åsiktsföljelse*, Zindermans, Göteborg.
- Sandberg, N-E (2009), *Fritänkaren – ett vänporträtt av Sven Rydenfelt*, Timbro, Stockholm.